

Skúlin í 21. öld

Vinnandi stíllurinn hjá Jón Tyril, ið vann kappingina hjá Undirvísing- og mentamálastýrinum

Ílt er at spáa um framtíðina, og eingin veit á morgni at siga, hvar hann á kvöldi gistir, siga orðatökini. Hóast það mangan er satt, er eisini neyðugt at gera sær tankar um, hvussu hesi ella hasi viðurskiftini munnu fara at hátta sær í framtíðini. Samfelagið kring okkum broyst alsamt skjótari, so hvørt sum tíðin fer. Hetta ger eisini, at tað kann tykjast bæði møtimikið og trupult at greiða frá sínum hugsanum um skúlan í 21. öld. Tá eg, hóast hesar trupulleikar, hetti mær at skriva eitt sindur hesum viðvíkjandi, fari eg í tí hóp at taka stöði í skúlskipanini, sum hon er í dag - og síðani haðan at royna at koma inn á, hvørjar broytingar eg haldi vera neyðugar, til tess at fáa ein skúla, ið búnar næmingar sínar frægast møguligt „til at taka lut í framtíðarsamfelagnum.“

Øll samfeløg gjøgnum allar tíðir hava havd sínar trupulleikar at berjast við.

Her móti endanum á 20. öld eru eisini ymsir trupulleikar, sum gerast alt meira viðkomandi. T.d. eru heilar bókur skrivaðar um eitt ávíst evni, summi kalla „atomiseringin“ (sundurspjadingin). Hetta er eitt fyrirbrigdi, ið gerst sjónligari kring allan heimin, eisini í Føroyum. Sagt øgiliga fyrakantað bytast samfeløgini upp í ymsar smærri bólkur, í staðin fyri stóru felagskapirnar, ið eyðkend stórar partar av søgu okkara - eitt nú átrúnaðarfelagskapir, arbeiðsfelagskapir, hugsjónarligir felagskapir, osfr.

Fyri bert fáum árum síðani vóru hesir felagskapir stórir og týðningarmikil partur av gerandisdegnum hjá so at siga øllum borgarum. Hesir felagskapir loysast upp, so hvørt sum vit nærkast „framtíðini“. Menniskjan býtir seg upp í smærri og trengri áhugabólkar, ið tæna hinum einstaka menniskjanum í at røkka síni privatu endamáli, ikki so nógv eitt nú familjunnar áhugamál ella onnur kollektiv virði.

Fyri hundrað árum síðani var bert hin eina trúargreinin umboðað í føroysku skúlanum og einans helt fáar politiskar áskoðanir. Næmingarnir vóru í meir ella minni mun tjóðraðir at tí samfelagsflokki, teir nú einaferð vóru føddir í. Á okkara døgum hava øll (skal tað eittast fyri) - um ikki heilt - so næstan somu møguleikar at búgva seg til eina hóskandi lívsleið og starv. Ymskar hugsjónir um politik, átrúnað, mentan og annað eru allar umboðaðar innan skúlan, og fáur ivast í, at spjadingin á hesum økjum tykist gerast alt meira umfatandi, so hvørt sum tíðin fer.

Hetta kemur uttan iva at gera lærarastarvið meir krevjandi og tørført. Ein hin týðningarmesti spurningurin skúlanum viðvíkjandi er tí kanska: Hvussu skulu lærararnir búgvast út at mæta hesum avbjóðingum?

Longu nú eru lærarar afturúrsgildir á fleiri økjum, bæði í fólkkaskúlum og á miðnámskúlum, her hugsi eg serliga um kunnleika til eitt nú dataviðger, informationshéttan og hátekniligt samskipti. Vit noyðast, so hvørt sum samfelagið broyst, eisini at broyta førleikakrøvini, vit seta lærarum og pedagogum, og ikki bert tekniliga, men eisini menniskjaliga. Hetta, tí teir taka yvir alsamt størri part av arbeiði foreldra, anna at uppala nýggju ættarliðini.

Øll tekin benda á eitt komandi samfelag, ið leggur alt størri dent á sjálvbjargni hins einstaka, heldur enn at hann skal fella inn við hópinum; førleikan at heinta, greina, viðgera og velja út vitan, mótegis tí at duga vitanina uttanat. Vitanin (kunningin, informationin) í dag er næstan at líkna saman við eina ovurstóra ballón, ið bara veksur og veksur, uttan tó at bresta.

Lætta atgongdin til bókur, bløð, filmar og sjónvarp og ikki minst internetið og góðu samskiptismøguleikarnir annars stuðla hesi gongd. Eingin sensurur er á internetinum, og tí liggur vitan um nærum alt - viðkomandi og óviðkomandi, neyð-

ug og óneyðug, góð og vánalig, fólks og sonn vitan - hvørt um annað, og sveimar frítt runt í óveruliga rúminum, kallað „cyberspace“. So hvørt sum ballónin bólgnar meir og meir, gerst eisini truplari at skilja ímillum „lortin og pannukøkurnar“.

Samfelagsviðurskiptini broyst við alsamt skjótari ferð. Lærubókur og vitan lærarans og foreldranna av-oldast eftir styttri og styttri tíð (tað ger næstan alt annað eisini, enntá menniskju) - og má skiftast út og koyrast burt eftir stuttari tíð. Longu í dag er tørført hjá teimum, ið ikki megna til fullnar at fylgja við í hesum náðileyst framfýsna, fummutta og stöðugt accelererandi jettflogfarinum, vit kalla „nútiðarsamfelagið“, at taka lut samfelagsliga (fyri slettis ikki at tala um framtíðarsamfelagið).

So kanska vit av røttum kunnu spyrja: Verður/er neyðugt at fylla vanliga stakvitan - eitt nú landalæru, trúarlæru, søgu, mállæru osfr. - niður í næmingarnar, soleiðis sum vit higartil kenna tað? Ella verður/er ikki skilabetri at læra næmingin sjálfan at savna og greina vitanina? - Lærir næmingurin at hyggja í lek-sikon, internet ella aðra vitanar-goymslu, skuldi ikki verið neyðugt at lært hann býrarnar í U.S.A. uttanat. Hetta átti langt síðan at verið á-sannað og víðurkent í nógv størri mun enn higartil. Alt ov leingi hava næmingar terpað ramsur og stakvitan, sum í roynd og veru ikki er neyðug. Hví terpa sálmaðars bók og lítlutabell, tá ið øll eiga sálmaðars bók og roknimaskinu, og øll duga at lesa og á at skyna tøl? Og var ikki betri at nýta orkuna soleiðis, at næmingarnir lærdu at virðismetu og skilja sálmaðars sum heild, heldur enn at læra nokur einstøk uttanat?

Ein annar viðkomandi spurningur, ið er tengdur at hasum fyrra, er eisini, um ikki skúlin átti at nýtt meir orku til tess at givið næmingunum eitt breiðari heimsspekiligt lívs-grundarlag. Her hugsi eg ikki um

ein ávisan hugsjónarligan bás at trýsta næmingar inni - tvørturímóti - heldur eina grundleggjandi viðgerð og kunning um sálarlig, siðmentanarlig, átrúnaðarlig, hugfrøðilig og onnur viðurskipti, vit sum mannsbørn á fold ikki kunna snúva okkum undan.

Menniskjan er skapt til meira enn ovát. Gekk, eydnuhjól, heiladeyðar raðsendingar og annað innantómt og tannleyst undirhald - ið heldur enn at eggja til luttøku og støðutakan í bæði egnum og samfelagsligum viðurskiptum, í staðin rurar hana í ein blíðan, men tungan dúrl!

Føroyingar skulu sjálvandi ikki glaðbeintir við báðum beinum loypa í eitt og hvort rák, ið kemur uttan úr heimi, men miða ímóti at hava skynsama og positiva ávirkan á egna tjóð og aðrar við. Tó, til tess at náa hesum máli, er alneyðugt, at vit ikki eru ein tjóð av drumbum og býttlingum, uttan feril ella varhuga av, hvat og hvussu fyriferst úti í heimi. Tí er neyðugt, at skúlaferkið verður skipað eftir øðrum leisti enn hinum nú ráðandi (eg veit tíverri ikki rættiliga, hvørjar broytingar eru framdar í nýggju fólkkaskúlalógini).

Næmingarnir skulu lærast at læra, hjálpast til sjálvhjálps og búgvast til búning - hetta má vera hornasteinurin undir øllum skúlabygnaði.

Kanska er ikki so nógv ítøkiligt sagt um, hvussu skúlin fer at verða, men heldur, hvønn veg eg haldi hann átti at farið. Eingin ivi er um, at skúlin fer at broytast komandi árin - tað ger hann altíð - spurningurin er bara, um føroyingar tora at taka við avbjóðingunum at tillaga skúlan eftir teimum krøvum, framtíðarsamfelagið (og nútiðarsamfelagið??) eftir øllum at døma, kemur at seta sínum børnum. Um tað fer at eydnast, fáa vit tíverri ikki svar fyri í hesi öldini.